

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ИЗЛАЗИ ТРИПУТ У МЕСЕЦУ И СТАЈЕ ШЕДЕСЕТ ГРОША ГОДШЊЕ.

ГОДИНА

4

1867

ВОЈИН

БРОЈ

19

1. Јулија

ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ

изд. и уређ. Драгашевић официр.

Образованост народна стоји у тесној свези са његовим савршенством
у уметности ратној.

ОБРАЗОВАНОСТ НАРОДНА СТОЈИ У ТЕСНОЈ СВЕЗИ СА ЊЕГОВИМ САВРШЕНОСТУ У УМЕТНОСТИ РАТНОЈ.

С Француског.

(Продужење).

Ромуло је склопио сенат од сто најодабранијих патриција, и дужност му беше да испитује јавне полове и да решава питања о рату. Сенат се старао о општем реду и извршавао правичност, имао је право да саставља судове, испитивао је законе, бринуо се о управљању својском, он је могао рат огласити и предлагати услове миру: заиста особито, ратничко устројство, ал је и Ромуло врло добро познавао карактере обема расама народним; и он је хтео и умео да створи велики народ, јуначан, славан и слободан, — као што ћемо доиста то видети из њихове историје.

Он издаде такве законе, који дозвољаваху свима суседним народима да се сједине с Римом и да деле права с грађанином римским: забранио је ступање у војску и ношење оружја онима, који не имађаху слободу и не притежаваху 400 драхама, а трговину и

уметности оставио је странцима и робовима. И својства, која је удахнуо у свој мали народ, била су основана на овима грађанским врлинама и трајаху много векова.

И мора се признати да тај римски народ имађаше јаке дисциплине, кад га није мрзело онолике логоре утврђивати; па да су баш и само једну ноћ хтели да се на извесном месту држе, опет се они ограђиваше јаким насипом, који правеше неуморни њихови војници и солдати. Овај њиов обичај имао је спасоносна основа, јер се никад не могаше догодити изненаднога напада, па ма како да је непријатељ близу био; оружја њихова на врло су мале даљине могла да гађају, њихове војводе стекоше велику разбистреност ратну, и војник римски очвршћа у честим пословима обране: шта више, у логору им беше највећа опреза, и често се догађало, да су од својих копаља или штитова правили непробојне капије, које чуваше челични стражари.

715 год. умре Ромуло; смрт његова оста тајна његовоме народу као год и његово чудновато рођење. Опште се мислило да је на небо отишао; али извесно је то да су га његови сенатори кришом смакли, што он хтеде да сенат обори.

После Ромула дошао је на престо краљевски Сабинац Нума, и владао је много година у миру, трудећи се непрестано да усаврши законе а нарочито правила вере.

За њим било је седам краљева, и за цело то време Рим је ратовао и на далеко рашири своју снагу. Први су рат имали са вароши Албом, која се

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

свађаше с Римом за првенство. Да би се та ствар свршила, пошље Алба три борца, који бејаху Киријадијеви синови, да убију три сина Хорацијева, који такође беху врли јунаци. Но Рим је надвладао и узео Албинце под своју руку.

Тарквиније поносити, дошао је на престо, и био је последњи краљ римски. Његови поданици непрестано се бунеше против његове угњетачке владе, и збацише га с достојанства краљевског, а с њим укинуше и монарничну владу, 509 год. пр. Хр. Ромулова варош имала је тада 130.000 обиталаца.

За времена првих краљева Рим бејаше опасан простим зидом, који имађаше од прилике четири миље унаоколо, и окружаваше седам брежуљака. У сред вароши подизала се поносита грађевина Капитол, на једноме врло стрмоме окомку, који се звао Тарпејнова стена.

Но ма да они бејаху врло вешти у утврђивању и подизању логора, опет за сво прво време не саградеше никакве сталне грађевине, — јер њихове војске беху најбоља бранитељка свију граница њихових.

Утврди се република; и Брут, вођ народни и главни руковатељ побуном, беше први конзул у новоме начину државне управе.

Ратовало се без престанка и снага и образованост народна расла је више и више. Главни ратови бејаху ови: рат с Галима, који отеше и опљачкаше Рим, и дођоше да поубијају сенаторе, који их очекиваху са јуначком хладнокрвношћу; они бејаху обучени у своје званично одело и сеђаху на форуму на

*

квиритским столицама; цео остали народ бејаше се затворио у Капитолу и тек после седам месеци, истерају ове победитеље; рат Самнитски, који је трајао седамдесет и једну годину; рат с Тарентом, ривалом Риму, који беше покорен после борбе од десет година; први Пунски рат, који трајаше двадесет и три године, свршио се с тим, што Римљани са свим истераше Картажане из Сицилије и са суседних острва италијских; други Пунски рат трајао је седамнаест година; за које време Ханибал завлада Италијом, победи код Кане 87.000 Римљана, од којих 70.000 паде на бојишту а 10.000 оде у ропство картагинско; на разбојишту остао је конзул Луције Емилије Павле, 21 трибун, 80 сенатора и грдан број племића. Више историка веле, да је Ханибал послао својој Картази више од три мерице самога прстења, што је скинуто са прстију мртвих благородника римских. Најзад, морао је овај велики војвода оставити сва своја завојевања и вратити се у помоћ својој земљи; јер конзул Публије Сципијон, прозван Афрички, одвео је римске легијоне баш под саме зидове Картагинске. У повратку своме, у битци код Заме, буде Ханибал савршено сатрвен, при свем том што два пут више војске од свог противника имађаше. Рат с Антиојом беше срећно свршен и њега покорише; Мађедонскога краља победише и земље му отеше; Грчку учинише провинцијом својом. Па за тим трећа Пунска војна, у којој Картага сврши свој живот под мртвим трупинама својих јуначких грађана; Шпански рат; напад на Гале; Нумидијска војна; ратовање Рима са више народа; борба његова са својим са-

везницима, која се зове **савезничко ратовање**; рат с Митридатом краљем Понтијским.

И из сваког овог рата, Римљани се по што год користиле и усавршили устројство и војничко и републичко; ратне машине, а нарочито катапулте и балисте употребљаваху се све више и више. 474 г. пр. Хр. у ратовањима њихним видимо да употребљују бојна кола, сва најежена безбројним копљима и шиљцима гвозденим. Њих су вукли коњи; у колима беху војници, носећи запаљива зрна, која бацаху на Пирхове линије и слонове.

Но ове грдне справе истина се јако развише ал не трајашу дуго, — једва од 200 до 120 год. пре Исуса Христа.

За време ових безбројних ратовања римских, снага њихова расла је и снажила се јако; исто тако и науке, уметности и образованост бујно напредоваше, нарочито до Пунских ратова; и у то доба Рим је имао сјајног изгледа среће и величине. Но већ се примећавала поквареност и опадање; али врло тихо и као у великој даљини. Унутрашњи извори злу беху већ приметни и шираху се све више и више, наговештавајући да ће доћи дан пронасти, и да апогеја среће римске не бејаше још здраво далеко.

Неслоге грађанске бејашу у великоме степену, а нарочито кад се Марије и Сула отимаху о највишу моћ, око 86 год. пр. Христа. Марије вођ народу беше уништен.

Марије начинио је кохорту, спојивши три манипула из **хастера, принципа и тријара**. Кохорта је имала 500 до 600 људи, и делила се у десет

центуриона. Десет кохората састављале су легион. Марије је променио начин примања у војску, и уништио сваку разлику између некадашњих хастера, принципа и тријара; у војску узимао је и робове. Од странаца узимао је водите или лаке солдате, који су били под платом.

Већ велика множина племства и народа беше слободна од послова војничких, и занат овај није се никоме мило и противио му се, јер је било много лакшег начина да се дође до тријумфа и славе народне, — говорник на трибуни вредио је као славан, победан вођ у војсци. Ово је било велико зло за будућност Риму.

73 год. пр. Хр. бејаху се тољко мисли, утицаји и одношаји класа променили, да робови с оружјем у руци захтеваху јавну слободу.

58 год. пр. Хр. услед грађанских ратова и велике неслоге, Помпије, Крас и Цезар начинише први триумвират; али мац Цезаров учини крај трвењу, и он владаше сам као независан господар.

Овај велики војвода додавио је отаџбини сјајних победа; но те победе биле су и последње, које казиваху растење римској моћи.

Много лица веле да је Цезар велика историјска особа: јер он имађаше изванредних својстава ратних, он беше особит законодавац, политичар, беседник, писац. Он је био и учеван астроном, јер овај календар што имамо он је поправио.

До скоро пре Цезара војске су се само онда скупљале кад је било потребе; и пуштале су се слободне кад се из рата вратише. Први је Цезар

имао сталних најмљених трупа, које беше скупио од разних народа. А војске у његово доба, биле су више његове но државине, јер су га оне здраво воделе због славних дела његових, због душевне величине и старања, које он полагаше око сваког солдата. У гди којим приликама, да би одушевио војску и дао јој примера, сам он ишао је пешке на челу њеноме, изложен жаркоме сунцу и променљивости ваздуха.

Цезар умре и Октавијан његов посинак и љубимац наследи све његово. Он је дао важност сенату и народу, и назове се конзулом Римским пре но што закон дозвољаваше; за тим начини с Лепидом и Антонијем други тријумвират, ал се на скоро с њима борио, и 31 год. пре Хр. назове се царем Римским. Његова влада била је најсјајније доба господарству вечите вароши; он с правом може да носи титуле Август, Цар, Суверен, Понтиф, конзул, Трибун, Цензор, отац отаџбини.

Један историк овако рече о влади Августовој: Бунтовни Кантабри и Астири падоше пред њим; Етиопија моли за мир; застрашени Парћани посташе робови римски и пољубише баријаке Красове; Инђијанци жуђаху за савезом Римским; Мала Азија, Грчка и Панонија познадоше да им је Суверен господар Италије; Јудејски и Арменски краљеви такође молише за заштиту Римску; Царево оружје устрашило је и уздрхтало Гризоне; а обитаци на обалама Везера (данашња војводина Брауншвајиг) добише законе од Римског Императора.

Цар Октавијан имао је ове границе: на северу Рајну и Дунав; на истоку Еуфрат; на југу Арапску Пенинзиду, обале Нила и Атлас; на западу Атлански океан. Август, победитељ на суву и на мору, затворио је храм Бога Јана. Под његовом владом цео свет одмарао се у дубокоме миру и Исус Христос роди се у његово доба а 4963 од створења света; Август је умро у 76 години свога живота, 14-те по хришћанској ери. Сенат огласи народу да је отишао у ред богова, и с њим се отпоче обожавање оних, који на престо долажаху.

У време Августово, Римљани имађаху двадесет и пет легиона војске, на броју 312,500 људи. Сваки легион је имао 6,820 пешака римских 5,680 странаца опет пешака, и јаче од 726 коња јахаћих. Осим тога имали су велики број помоћне снаге и ратних машина у изобиљу. Ове су биле здраво усавршене и могле су се употребити на бојноме пољу са свим лако.

Уметност утврђивања градова, која беше у прво време готово савршено пренебрегнута, сада учинила је грдан напредак, и Римљани се у томе здраво дотераше.

Војске нису више боравиле по варошима, већ на границама главним, у утврђеним логорима, непрестано упражњавајући се у својим војним дужностима; дисциплина беше им строга, ал никакав војник није се смео употребити на какав јаван посао,

Цезар, бринући се за своју личну сигурност, распусти гарду, која беше састављена из Шпањолаца и Немаца, па устроји нову од 16000 људи из гра-

ђанских кохората и од 20.000 изабраних преторијана, који имађаху већу плату а дисциплину не баш строго. Једна трећина боравила је близу монарха, и то улогорени изван Рима или других места где је цар могао обитавати.

Обезаност, по којој сваки, који је желео имати јавне службе, морао је извршити број година ратовати, а која се у прво време републике брижљиво чувала, сада беше пала у заборав. Август је издао правила дисциплине и усталио их. Њега су морали сви војници познавати, и сваке године месеца Јануара полагао је заклетву на верност; старим и слабијим војницима на свршетку њихове службе осигурао је будућност.

После Августа попео се на престо царски **Тиберије**, познати сивилија и похотљивац, у коме бејаху све гудне страсти сасређене; од њега започиње низ злих монарха који срамно каљаше и безчастише узвишено место славних Римљана; у његово доба разапеше Спаситеља светског: око себе скупио је све преторијане да га чувају. **Калигула** глупи лудак, извор свију страсти, зликовац и празноверац дошао је за њим. **Клаудије**, био је насликан на штитовима преторијанским; он је многе високо уздигао и милостима обасуо, које они сматраху као право, које овој класи припадају. **Нерон**, гадни разбојник, занесен свепством дошао је на ту мисао да Рим запали.

Под Тибериевом владом војвода Агрипа одбацио је почасни тријумф, и од тога доба ово се сма-

трало као државно право, јер слава војничка само царевима принадлежаше.

Царска дијадема била је само у породици Цезаревој; али од сад сваки ред наследства беше уништен: неред овлада у војсци а нарочито међу преторијанцима, који охоло мишљаху да је њихово право постављати цареве Риму. Грађански ратови грозни и страшни умножише се злоупотребом снаге. Варвари који већином служяху у легијонима римским, држаше опет да њима припада право обарати оне, који на трону сеђаху: и с највећом готовошћу за се чуваху то највише место.

И у ово доба видимо како свака војска имађаше свога цара: **Галбу**, **Отону**, **Вителија**; више других пак бејаху оглашени у један пут. Галбу и Вителија уби разуздана солдатија, која их беше и подигла; Отон се сам опрости живота. Страхovit хаос трајао је осамнаест месеци, и тек после тешке муке и ужаса потчини се војска **Веспасијану**, који постаде једини суверен.

Вителије се користио својом кратком владом да растера преторијанце: али их је још више уздигао.

Веспасијан мудар, економ, духовит и јуначан, дошао је на престо 69 год. Он поврати ред, дисциплину и карактер у војсци, издржао је више ратова и покорио Инглеску. Заклањао је учевне људе и био је врло велики економ.

Њега је наследио 79 син му **Тит**, кога је народ звао **благословом** рода **човечанскога**; јер

беше необично добар и особит пријатељ отаџбини: али Тит је само две године владао.

После њега дошао је на владу његов брат **Домицијан** сверепи, грабљиви. Од његовога доба већ римски легијони почеше дрхтати од дивљих варварских чета; он купио је мир за неки извесни годишњи данак. Да би утишао побуну, он је био толико слаб да је повисио плату бунтовној војсци, на штету државноме честољубљу и њеној економији: и влада постаде царевина иначе снажна, ал коју руковођаше неразборитост и неспособност. Домицијан је гонио философе, презирао науке и лепе уметности, и он је први који поче мучити хришћане у много жешћој мери и множини. Њега су убили.

За њим дође **Нерва**, 96 по Хр., по неким писцима он бијаше шпанџолац: иначе био је то владар пун доброте и блакости, пријатељ вештинама, неумолив судија према шаптажима. 98, шпанац **Трајан** најбољи владар и понос отаџбини: уздигао је светску државу и њену срећу на највиши ступањ и његово оружје прослави се силним тријумпима; у свакој прилици могао си га видети како далеко шибаше његов дар ратнички, законодавни, политички; а уз то још беше особит администратор. **Адријан**, 117 год; ово бејаше и опет шпанац, који је могао бити раван своме предходнику. Али он се показа у почетку и при крају своје владе као јак сангвиничар: и ако беше добар војвода, он је за новце купио мир од варвара. Он је издао врло праведне законе и особито заклањаше писце и уметнике: он помеша пешадију и воџицу у кохорте, кушао је да искорени

лукс из војске и изменио је начин догорованја, стављајући у средину преторијане и странце; легијони стајаху на грудобрану, да би остали били сачувани. **Антонин побожан** 138 год.; њега је народ здраво волео и поштовао, а он заклањаше учевњаке и одликовао се правосуђем, правдом и добротом својом. **Марко Аврелије** 161. мудар, велики философ, добар војвода и изредан владалац.

После ових царева Рим поче нагло да пада са своје величине: науке и уметности почеше се силно гасити и може се рећи Марко Аврелије беше последњи на просторији римске литературе.

Комод, за кога веле да му је био ванбрачно дете, дошао је за њим 180; он беше приметно луд, свереп и покварен.

За њим, **Петрину** допаде дијадема царска 192; он је имао дара, казав баш ваљаше једноме суверену; али га убише преторијани, што хтеде да утврди ред у војсци и што неком незнатном сумом беше купио ово своје место. После његове смрти, 193, круна беше лицитацијом давана, и војска је толико била покварена да је се заклела **Дидију Јулију**, који свакоме преторијану плати по 20.000 реа. У исто доба удаљени римски легијони беху изабрали три цара у исти мах. И беше крвави грађански рат у коме лицитатор беше убијен а африканац **Септимије Север** остаде победитељ. Он је парадирало својим насиљем и сверепством: оборио је гарду преторијанску; ал не уништи је већ повиси на 50.000 људи, које беше узео из наиздравије генерације, која се одликоваше живошћу и јунаштвом; он их обасу

поклонима, гледао је кроз прсте њихове нередe и довео је међу њих оне старе легионе, којима он заповедаше у Илирији. И тим начином странци сада беху много ближи Цезару, него стари римљани. Од 211 год. видимо како се пењу на престо или још боље како се пуцају неспособна честољубља, страстна, сверепа и плашљива створења, која већином падоше од солдачког мача, штилета, копонца или отрова; између других: дивљи и грешни **Каракала**, син последњег цара, који изједначи у правима и одликовањима, која некад имађаху само грађани римски; он установи војску од 16.000 људи, који бејаху све сами македонци, и устрои их у фалангу, са свим налик на ону јуначку Александра великог; овој трупи дао је офицере, који ношаху имена оних Александрових војвода, који се прославише у Персијским и светским ратовима; осим тога, они имађаху слонова својих, као и у старо македонско доба. Сверепи мавританац **Макрин** убио је Каракала и место њега постао цар. Хелиогабал, рођењем Сиријанин, надвисио је лукс целе Азије. Свечаности његове спадају у невероватне гатке; паркет у његовој палати беше покривен златним и сребрним прахом, купаше се у ружичној води, облачио се као жена и заповедао је да га зову царицом: он је склопио сенат од самих жена, лицитацијом је продавао сва државна места, и жртвовао олтару своје сирске богиње и најкраснију децу; напослетку нема идеје тако сверепе, стидне, луде, смешне, само ако му је пред уображење што искрснуло, — па да није онто и остварио: али његови

греси свршише се једном, и његови преторијани убише га у проходу где је од њих побегао био.

Александар Север попео се на римски престо 222 по Хр. Он је се одликовао љубављу према општем добру, био је одличан економ и праведан; ограничио је страсти у својој војсци: устројио је два корпуса од ислужених и старих војника, и трећи још од шест легиона, по начину фаланге. Замена у војсци бејаше дозвољена још доста одавна; замењеници бејаху све људи странци, који дођоше да служе држави за новац, и бејаху по највише распуштени и без и какве дисциплине. Александар Север обесио је за носе једнога свога дворјанина, и заповедио је да га у диму угуше, јер он беше трговао са његовим добротинствима.

Максимин постаде владар 235, по што уби свога предходника. Он је један потомак Гота и Алана; био је особито великога раста (7 до 8 стопа) и не обично снажан. Незнање његово беше равно његовоме сверепоме понашању; али он је строго мотрио на ред и дисциплину у војсци. Под његовом владом варвари беху срећно истерани из римских предела. Њега убише његови солдати.

За не пуних 24 година Африканац, Асирац и Гот, подпомогнути грубом снагом, заповедаше на изменце овој трошној држави. Доцније 244 год. Арапин Филип прогласи се за цара римскога; нега подпомагаху његове разбојничке хорде, којима је раван био. Напоследку, **Гордијен III** Максиминов наследник убије га.

Гордијен млади под својом владом узме у службу све саму децу, коју је држава хранила и плаћала, а међу тим они не имађаху никакве дужности; и устројство им беше здраво непристојно.

Галијен обуче пурпуру царску 260, по што Деција, Гала и Емилијана погуби осиђена солдатија. Овај владар, здраво је волео философију, војну пак вештину и њену грану са свим је забацио. Забранио је сенаторима у војсци служити, и размилтављен и слаби нараштај савршено пропаде, јер га не вођаше никаква свест; и то је поглавити узрок што после овога на брзо нестане римске владе и њене величине.

Легијони беху већ сведени на 6000; сваки час јураху их јер силно бегаху.

И за десет година дођоше тридесет тирана на престо и владу царску; од којих већина их беше, што се силом дочепаше ове власти. Но сви ови било изабрани или не али доста снажни да подмите или издржавају дембеле преторијане, пали су од страшнога отрова, и њихово мртво тело и глава ваљаше се по државној пијаци — трону.

270 године отпоче да влада Аврелије, кога изабраше због његових изредних својстава душевних и телесних. Али његове врлине нису биле у стању да закрате пропаст царевине; он је само за неко време одгодно то, ал тешком муком, строгим казнима; умерени живот и савршену покорност у војсци заведе. Но тадашњи римљани не имађаху ниједно од оних врлих својства, и Аврелије морао је се мучити и састављати војску од Гота, Хе-

рила и Скита. Рим се већ много више бојаше варвара и 21 миљу дугачак зид опасиваше дотле неустрашиву заповедницу светску. После **Тацита** (276 год.) кога погуби његова солдатија још прве године његове владе, — дође на владу **Проб**. Овај владар дао је великога полета уметностима, трговини и земљорадњи; он је подигао до 70 села, али је морао да досељује у њих побеђене народе, и да војску попуњује ратним заробљеницима. Са оваквом снагом државном, нема никад изгледа за напредак; цара убише његови сопствени солдати 282 године.

За две следеће године, три владара жалосно свршише свој живот. 284 г. **Диоклецијан** се прогласи за највишега господара; он је био ратник, велики администратор и вешт политичар, али слабост његова карактера одведа га беше ка многим неприликама и недоследностима: он је хришћане жестоко гонио и мучио, поверио је владу над истоком **Максимилијану**, кога он назове **Херкулдом**, себи пак остави запад и назив **Јупитера**.

292 године видевши **Диоклецијан** слабост државе своје, покуша да је спасе; и с тога раздели целу царевину на четири преторијата или префектуре војничке: ови делови беху Галија, Илирија, Италија и Исток. Он преустрои војску, установи извесну дисциплину, олакша стари оклоп, који тишташе прса слабоме потомку силних римљана, смањи број преторијана, и састави себи гарду царску из два легиона илирских солдати од 6000 људи.

(Продужиће се.)